

Jesmo li se za ovo borili?

Evo citata koji baš odgovara za početak nečega što ima pretenzije da postane književni manifest: „Samo neprijateljstvo i mržnja mogu spasiti umetnost kada ona postaje moda.“ Ovu misao izgovorio je pre mnogo, mnogo godina Boris Ejhenbaum u govoru posvećenom poeziji Aleksandra Bloka. Pre dve godine sam je postavio kao status na Facebooku, a sada joj se ponovo vraćam, još jednom shvatajući njenu istinitost. I pitam se: da li ovaj tekst pišem inspirisan mržnjom i neprijateljstvom, istovremeno gajeći bolesne ambicije da spasim umetnost, odnosno književnost? Ako je tako, možda će ovaj tekst samo raspiriti nova neprijateljstva i mržnje, dok će od patetične ideje o spašavanju umetnosti ostati samo njena tragikomična, bleđa senka. A stvari će postati samo još gore. Ipak, volim da verujem kako su moji razlozi za pisanje ovog teksta konstruktivniji, a osećanja koja me pokreću zdravija i plemenitija. Volim da verujem kako su ideje za koje se ovde zalažem vredne nerazumevanja i sukobljavanja, pa i patnje. Da se razumemo, ima u meni i besa, i frustracije, i gorčine. Volim da verujem da to nije bez osnova. Volim da verujem kako su ova teška osećanja nastala kao rezultat izneverenih očekivanja, kao rezultat neodgovorno iskorišćenog entuzijazma moje književne generacije. Relativno dugo delujem na književnoj sceni Novog Sada, skoro deset godina. Na književnoj sceni Srbije sedam-osam godina. Bio sam prisutan kada je početkom dve hiljaditih na novosadskom Filozofskom fakultetu pokretana književna grupa *Zona*. Takođe sam pre nekih devet godina bio jedan od osnivača Centra za novu književnost NEOLIT. Učestvovao sam u mnogim književnim programima, objavljuvao poeziju, prozu i književnu kritiku u većini relevantnih književnih časopisa u zemlji i regionu, pa ipak već neko vreme imam osećaj neke

neobične praznine i promašenosti kada je u pitanju moja književna pozicija, ali i pozicija nekih mojih prijatelja, takođe književnika. Književni odnosi su postavljeni na lošim osnovama, i uopšte celokupna atmosfera u domaćoj i regionalnoj literaturi nije onakva za kakvu smo se zalagali i kakvu smo očekivali ulazeći pre mnogo godina u celu ovu priču.

Da se razumemo, desili su se neki zaista bitni pomaci. Nova generacija pesnika, prozaista i kritičara je u dobroj meri skrenula pažnju na sebe te se izborila za neke važne pozicije na književnoj sceni. Vrlo mi je drago zbog toga jer je to bila jedna od ideja zbog kojih sam se počeo baviti književnim radom. Ali, i dalje postoje otpori književnog establišmenta prema još snažnijem etabliranju mlađih autora i njihovom značajnijem pozicioniranju na književnoj sceni. Ono što mene mnogo više pogađa jeste besomučno favorizovanje jednog užeg kruga autora/ki kroz časopise, književne programe, festivale, antologije, itd. Treba otvoreno reći, na snazi je književna politika isključivanja. Ideje o otvorenoj i demokratskoj sceni gde bi književna moć bila ravnomerno raspoređena su se izobličile i pretvorile u svoju suprotnost. U novom pregrupisanju snaga desilo se baš ono protiv čega smo se borili: književna moć se po ko zna koji put skoncentrisala na jednom mestu iz kojeg se distribuirala na prilično nejasan način, bez doslednog poštovanja bilo kakvog vrednosnog principa. Uspostavlja se nekakva samozvana književna arbitraža koja nastoji da kontroliše literarne procese, da favorizuje određene poetike te da označava, opet na osnovu nejasnih vrednosnih principa, „relevantne“ autore. Naravno, za „nerelevantne“ autore važi pravilo apsolutnog i nepromenljivog ignorisanja.

Ko su danas „nerelevantni“ autori u novoj srpskoj poeziji? Sve više sam uveren da se oreol „relevantnosti“ danas ne stiče toliko zastupanjem određene poetike ili kvalitetom pisanja koliko bliskim

vezama sa određenim centrima moći – opet se vraćamo priči o klanovima u srpskoj književnosti. Srpski književni klan jeste jedna krajnje fluidna forma – njegovi centralni i pridruženi članovi često menjaju pozicije pridružujući se drugim interesnim grupama, ali to su uglavnom isti ljudi koji jako dobro poznaju tokove literarne moći i uticaja i vrlo vešto plivaju njima. Oni koji se nisu snašli u tim igricama, to su „nerelevantni“ pisci, bez obzira da li dolaze iz većih književnih centara ili iz provincije, i bez obzira koliko je njihova literatura zaista vredna u estetskom smislu. Pored toga, dve sintagme, ili bolje rečeno fraze su bitne za „relevantnost“: pozivanje na teoriju i društveni angažman. Naravno, uvek postoji taj virtuelni spisak poželjnih, „relevantnih“ teorija o kojima treba referisati u poeziji, kao i spisak tema iz društvene stvarnosti koje treba obrađivati, ali i prihvatljivi načini na koje to treba raditi, kao i obavezni stavovi koje tom prilikom treba istaći. Drugim rečima, na snazi je diktat opštih mesta u poeziji i književnosti koji savršeno odgovara polutalentovanim i netaalentovanim piscima i njihovom opskurnom viđenju stvarnosti i literature. Oni koji su spremni prilagoditi se ovoj poetičkoj diktaturi ulaze u igru, oni koji nisu, ostaju izvan nje, osuđeni na konstantno ignorisanje.

Iako zagovornici ideološke osvešćenosti u književnosti, autori mlađe generacije kao da nisu svesni da svojim poetikama ali i celokupnim književnim delovanjem idu na ruku dominantnom kulturnom i uopšte društvenom sistemu. Postepenim odstranjivanjem čvrstog subjekta i njegovog autentičnog iskustva poezija postaje bezlično, ponekad i besmisleno nizanje teksta u kojem gotovo da ne postoje nikakve čvršće asocijativne veze što bi se zasnivale na nekom opštijem kulturnom iskustvu. Nedovoljnim obraćanjem pažnje na konkretnog autora i njegovu vlastitu poetiku samozvani arbitri pokušavaju dati lažnu sliku o novoj poeziji stvarajući svoju ličnu, „utopijsku“ književnost koja treba da odgovori na postavljene premise

i ispuni njihove unapred zacrtane ciljeve. Konačno, isključivanjem poetički „nepodobnih“ i „nerelevantnih“ autora i knjiga novi arbitri nastavljaju utabanom stazom književnog i kulturnog elitizma. Evo primera kako se forsiranjem određenih poetičkih postupaka podržava dominantni sistem vrednosti: da li ste primetili koliko je reč „koncept“ prisutna u teorijskim tekstovima o novoj srpskoj poeziji? Vrlo često, verujte. „Koncept“ je postao glavni pokretač u stvaranju pesničke knjige. Obično su koncepti koje autori sebi iz knjige u knjigu zadaju toliko dosledno sprovedeni da na kraju u takvoj poeziji nema ničega osim tog koncepta – nema iznenađenja, nema spontane kreacije, nema igre, nema odstupanja od prvobitne zamisli, nema preokreta, nema viška značenja, konačno, nema poezije vredne ponovnog čitanja i tumačenja. Poezija je postala rob koncepta - unapred utvrđenog recepta po kojem se piše knjiga, kritika, po kojem se nešto proizvodi, po kojem se živi i razmišlja, itd. Knjiga je vredna onoliko koliko je zanimljiv koncept po kojem je nastala. Pri tome je manje važan kvalitet pojedinačnih tekstova: možete li se setiti prikaza neke značajne pesme koju je napisao mlađi autor? Možete li uopšte istaći najvažnije pesme nove srpske poezije, ne obraćajući pažnju ko ih je napisao? Jeste li poželeli nekada da naučite napamet neku od tih pesama i da je recitujete na nekoj manifestaciji, ili da je govorite, možda i šapućete nekoj vama dragoj osobi?

Eto, dođosmo i do tog nesrećnog čitaoca. Gde je taj čitalac? Postoji li on uopšte? Da li je budan ili spava dubokim zimskim snom? I kako ga probuditi? Godinama slušamo priče o tome kako je književne publike sve manje i manje. Ko je oterao publiku? Kako? Iz kojih razloga? Za koje i čije ciljeve? Publiku su u poslednjih dvadesetak godina oterali upravo oni čiji je posao bio da je privuku: pisci, kritičari, urednici, i dr. I sada publiku treba vratiti književnosti, što jeste jedan dug, težak i neizvestan proces. Ipak, taj posao itekako vredi truda jer je publika najpošteniji i najiskreniji sudija, pa ako se ona opet uključi u književni

život, pitanje je da li će mnogi od sadašnjih književnih aktera i dalje zauzimati pozicije koje im trenutno pripadaju. Književna publika se gubi, ali se i pridobija, i sve dok potencijalna publika bude osećala lažnost ove književne priče, ona se u nju neće uključivati. Sve dok se književnost bude pisala za kritičare, urednike, žirije i nagrade, a ne za obične čitaoce, to će biti prilika za osrednje pisce da uzmu za sebe nešto što im ne pripada. Možda je jedan od načina i uključivanje poetike neposrednog iskustva i doživljaja, zatim poetike čvrstog subjekta, jer je to literatura koja i dalje ima moć da običnom čitaocu kaže nešto o njemu samom i o njegovom životu. Kada i književna kritika shvati da se pre svega obraća čitaocu, a tek onda piscu čijim se delom bavi, tek tada će ona prestati da bude ulagivačka i promoterska, a postaće zaista poštena i beskompromisna.

Recimo i ovo: jedan od osnovnih problema je književni centralizam, odnosno beogradizacija srpske književnosti i kulture. Radi se o određenoj favorizaciji beogradskih autora, ali i o bahatom ignorisanju pisaca iz drugih književnih centara koji ne pripadaju neformalnim centrima moći pa i ne mogu doći do izražaja. Ovakva politika sprovodi se kroz delovanje većine prestoničkih časopisa, kulturnih ustanova, festivala, književnih udruženja, itd. Pored toga, i regionalna književna saradnja se ostvaruje uglavnom preko beogradskih književnih ustanova i autora, a zanimljivo, i ovde je na delu politika isključivanja i favorizacije. Naime, u javnosti se sve više forsira jedan uski krug regionalnih autora, a filteri za prolaz u taj krug nalaze se u rukama nekolicine samozvanih arbitara koji otvaraju vrata za prolaz na osnovu vrlo nejasnih kriterijuma. Zbog toga je neophodno jačanje alternativnih književnih centara u drugim gradovima poput Novog Sada, Pančeva, Zrenjanina, Kragujevca, Niša, Užica, Zaječara, Čačka i dr. Ovi centri mogli bi uspostaviti međusobnu saradnju, ali i regionalnu saradnju sa gradovima iz okolnih zemalja. Jedno od rešenja moglo bi biti i praćenje književne margine, odnosno pisanje

o delima marginalizovanih autora. Konačno, ako smo za drugačije odnose u književnosti, onda bismo morali inicirati donošenje zakona o sukobu interesa u kulturi. Takvim zakonom bi se regulisalo stanje u ovoj oblasti, tako što bi se kontrolisala raspodela kulturne i književne moći. Na taj način bi književna moć bila ravnomernije raspoređena, a ne bi kao do sada veliki broj funkcija bio u rukama nekolicine ljudi.

Sećate li se čuvene naslovnice legendarnog splitskog nedeljnika *Feral Tribune* iz sredine devedesetih godina prošlog veka, na kojoj bračni krevet dele Franjo Tuđman i Slobodan Milošević? Ako zamislimo današnju srpsku književnost kao bračni, ili u najboljem slučaju ljubavnički krevet, koji akteri bi ga danas delili? Ko bi danas bili naizgled ljuti protivnici i neprijatelji, a zapravo tajni ljubavnici, lice i naličje istog novčića? To bi danas bio svaki literarni oportunist koji se u potpunosti prilagođava zatečenom stanju, te pod maskom određene poetike ili ideologije prisvaja književnu moć za sebe ili svoju interesnu grupu, zloupotrebljavajući pri tome entuzijazam onih književnih delatnika koji i dalje iskreno veruju u neke zaista vredne i plemenite ideje. Znam da i dalje ima mnogo autora koji su protiv bahatosti i samovolje, protiv zloupotrebe moći, protiv ignorisanja, protiv prosečnosti, a za čiste račune u književnosti, za kontrolu moći, za politiku uključivanja, za poetičku raznovrsnost, za vladavinu talentovanih, itd. Zbog tih ljudi, zbog uspavane publike koju treba probuditi, poručujem književnim moćnicima svih generacija: VRATITE NAM SIMBOLIČKI KAPITAL KOJI SMO SVI MI STVARALI VERUJUĆI U BOLJITAK CELOKUPNE KNJIŽEVNOSTI, A VI GA KURVANJSKI PRISVOJILI ZA SEBE!

Vratite nam naše krpice.